Materiallar to’plami · Conference Proceedings

“Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlarni ta’minlash: global chaqiriqlar va milliy yechimlar(Fuqarolarning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlari: transmilliy muammolar va ularni hal etish mexanizmlari)”

IQTISODIY, IJTIMOIY VA MADANIY HUQUQLARNI TA’MINLASH: GLOBAL CHAQIRIQLAR VA MILLIY YECHIMLAR

01 October – 14 November 2026

UDK 33

QURILISH MATERIALLARI BOZORINI RAQAMLASHTIRISH: IQTISODIY HUQUQLARNI TA’MINLASHDA MILLIY YECHIMLAR

Jamoliddin Ergashev[a,*], Qaxxorali Qurbonali o‘g‘li Xomidov[b]

[a] *Farg‘ona davlat universiteti*

[b] *Farg‘ona davlat universiteti Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)*

✉ jamoliddin11@gmail.com

ANNOTATSIYA

Maqolada qurilish materiallari bozorini raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorlik omillari tahlil qilinib, iqtisodiy-ijtimoiy huquqlarni ta’minlashga xizmat qiluvchi milliy yechimlar asoslangan.

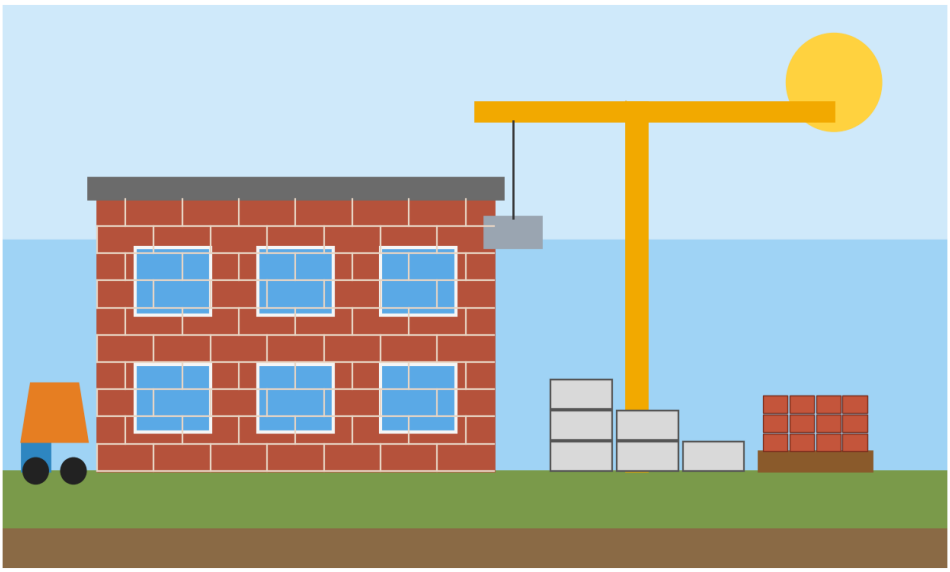
Kalit so‘zlar

qurilish materiallari, raqamli iqtisodiyot, elektron platforma, iste’molchi huquqlari, raqobatbardoshlik.

KIRISH

Qurilish materiallari sanoati iqtisodiyotning ko‘plab tarmoqlariga ta’sir ko‘rsatuvchi tayanch yo‘nalish bo‘lib, uy-joy va ijtimoiy infratuzilmani barpo etish shu bozorning barqarorligiga bog‘liq. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni bilan tasdiqlangan taraqqiyot strategiyasida iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, raqamli texnologiyalarni joriy etish va aholining munosib turmush sharoitini ta’minlash ustuvor vazifa etib belgilangan [1]. Xalqaro darajada Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to‘g‘risidagi xalqaro pakt har bir shaxsning yetarli turar joyga bo‘lgan huquqini tan oladi [2]. Demak, sifatli va hamyonbop qurilish materiallarining mavjudligi bu huquqlarni amalda ta’minlashning moddiy asosidir.

Raqamli texnologiyalar savdo tarmoqlarini tubdan o‘zgartirib, tranzaksiya xarajatlari va raqobat shakllariga yangicha ta’sir ko‘rsatmoqda [3]. Qurilish materiallari bozorida narxlarning tebranishi, sifat nazoratining yetarli emasligi va logistika xarajatlarining yuqoriligi iste’molchi manfaatlariga zarar yetkazadi. Tadqiqot maqsadi — bozorni raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorlik omillarini aniqlash va milliy yechimlarni asoslashdir.

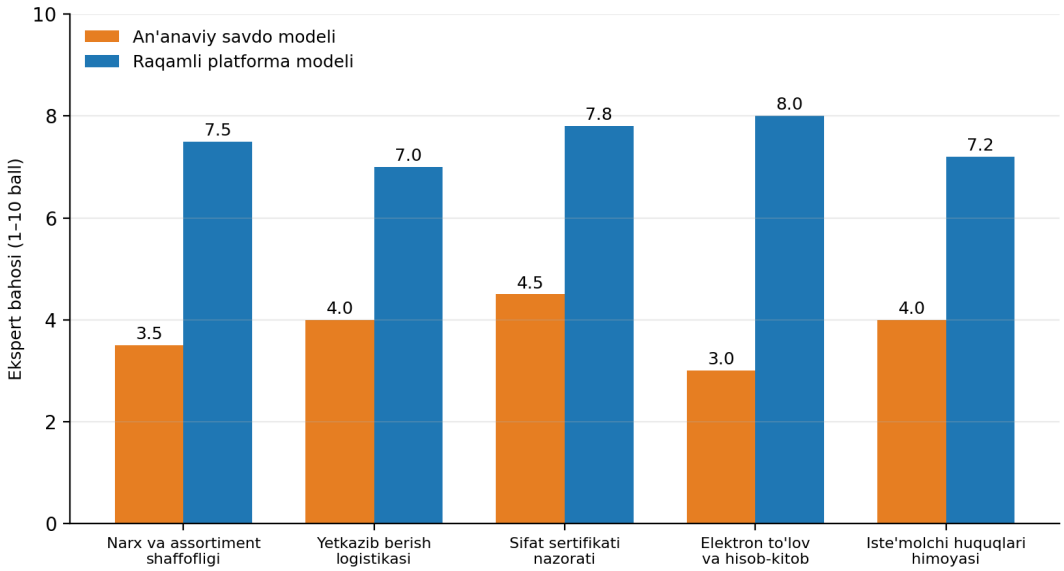
1-rasm. Qurilish maydonida asosiy qurilish materiallarining qo‘llanilishi.

MATERIALLAR VA METODLAR

Tadqiqotda tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil va ekspert baholash usullaridan foydalanildi. Qurilish tarmog‘ining iqtisodiy xususiyatlari, jumladan loyiha xarajatlarida materiallarning katta ulushi va buyurtmalarning yakka tartibdagi tabiati Hillebrandt qarashlari asosida ko‘rib chiqildi [4]. Taqqoslash mezonlari narx, taqsimot va xaridor bilan aloqa elementlariga tayanib tanlandi [5], raqobatbardoshlik omillari esa Porter konsepsiyasi bo‘yicha baholandi [6]. An’anaviy savdo va raqamli platforma modellari beshta mezon — narx va assortiment shaffofligi, yetkazib berish logistikasi, sifat sertifikati nazorati, elektron to‘lov hamda iste’molchi huquqlari himoyasi — bo‘yicha 1 dan 10 gacha ball shkalasida solishtirildi. Ballar tahliliy-ekspert yondashuvida shakllantirilgan bo‘lib, modellar o‘rtasidagi nisbiy farqni ko‘rsatuvchi shartli ko‘rsatkich hisoblanadi.

NATIJALAR

Qiyosiy tahlil natijalari 1-diagrammada keltirilgan. To‘rtinchi sanoat inqilobi sharoitida ishlab chiqarish va savdoning raqamli integratsiyasi samaradorlikni oshiruvchi omil sifatida qaraladi [7], tahlil ham shu xulosani tasdiqladi: raqamli platforma modeli barcha mezonlarda yuqori baholanib, o‘rtacha ball 3,8 dan 7,5 gacha oshdi. Eng katta farq elektron to‘lov va hisob-kitob mezonida (3,0 va 8,0 ball) aniqlandi, narx va assortiment shaffofligida esa farq 4,0 ballni tashkil etdi. Sifat sertifikati nazorati hamda iste’molchi huquqlari himoyasida ham sezilarli yaxshilanish kuzatildi.

1-rasm. An’anaviy va raqamli savdo modellarining mezonlar bo‘yicha ekspert bahosi.

Rasmda qurilish materiallari savdosining ikki modeli beshta mezon bo‘yicha taqqoslangan. To‘q sariq ustunlar an’anaviy modelni, ko‘k ustunlar esa raqamli platforma modelini ifodalaydi. Raqamli model barcha mezonlarda yuqori ball olgan bo‘lib, o‘rtacha ko‘rsatkich 3,8 dan 7,5 ballgacha oshgan. Eng katta o‘sish elektron to‘lov va hisob-kitob mezonida qayd etilgan. Ballar shartli bo‘lib, modellar o‘rtasidagi nisbiy farqni ko‘rsatish uchun qo‘llaniladi.

MUHOKAMA

Olingan natijalar raqamli tarmoqlar axborot ochiqligi va ishtirokchilar o‘rtasidagi ishonchni kuchaytirishi haqidagi qarashlarga mos keladi [8]. Amaliy jihatdan bu qurilish materiallarining yagona elektron reyestrini yaratish, sifat sertifikatlarini QR-kod orqali tekshirish, narxlar monitoringini yuritish va yetkazib berish xizmatlarini platformaga integratsiya qilishni taqozo etadi. Bunday choralar iste’molchining sifatli mahsulot olish va munosib turar joy qurish huquqini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, hududlarda internet infratuzilmasining notekisligi va kichik ishlab chiqaruvchilarning raqamli ko‘nikmalari yetarli emasligi joriy etishdagi asosiy to‘siqlar bo‘lib qoladi. Tadqiqot cheklovi ballarning shartli ekanidir, shuning uchun natijalarni rasmiy statistik ma’lumotlar bilan tasdiqlash zarur.

XULOSA

Tadqiqot qurilish materiallari bozorini raqamlashtirish narx shaffofligi, sifat nazorati va hisob-kitob qulayligini oshirishini ko‘rsatdi. Raqamli platforma modeli an’anaviy modelga nisbatan barcha mezonlarda ustun bo‘lib, iste’molchi huquqlarini himoya qilishga xizmat qiladi. Milliy yechim sifatida yagona elektron reyestr, sertifikatlarni elektron tekshirish va narxlar monitoringi tizimini joriy etish tavsiya etiladi. Bu yondashuv iqtisodiy va ijtimoiy huquqlarni ta’minlashga hissa qo‘shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son Farmoni. – Lex.uz.

2. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. – New York: United Nations General Assembly, 1966.

3. Brynjolfsson E., McAfee A. The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. – New York: W.W. Norton & Company, 2014.

4. Hillebrandt P.M. Economic Theory and the Construction Industry. – 3rd ed. – London: Macmillan, 2000.

5. Kotler P., Keller K.L. Marketing Management. – 15th ed. – Harlow: Pearson, 2016.

6. Porter M.E. The Competitive Advantage of Nations // Harvard Business Review. – 1990. – Vol. 68, No. 2. – P. 73–93.

7. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. – Geneva: World Economic Forum, 2016.

8. Tapscott D. The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence. – New York: McGraw-Hill, 1995.